

AGENDĂ CULTURALĂ
08 martie, 2018
Victor Eskenasy

De la Chișinău la Paris: Sarah Gorby o voce extraordinară (VIDEO)

Distribuie

Vezi comentarii

Print

Sarah Gorby

Un interviu cu dr. Hervé Roten, director al Institutului European de Muzici Evreiești (Institute Européen des Musiques Juives, Paris).

Interviuri >

Basarabia și R. Moldova au dat lumii - și continuă să dea - numeroși muzicieni de excepție, fie români, fie aparținând minorităților pământului românesc, ruși, evrei etc. Între ei se află o vedetă a sălilor de concert și a cabaretului parizian, născută la Chișinău și care a studiat la Iași, al cărei nume și pseudonim, Sarah Gorby, sînt aproape complet uitate astăzi. Victor Eskenasy a stat de vorbă despre ea și alte subiecte cu Hervé Roten, directorului Institutului European de Muzici Evreiești de la Paris și vă oferim un extras din interviul acordat Europei Libere.

Dr. Hervé Roten

Cu Hervé Rote... EMBED RĂSPÂNDEȘTE de Radio Europa L...
0:00 15:07

Player pop-out

Link direct

Hervé Roten, etnomusicolog, specializat în tinerețe în muzica veche a comunităților de marani din sud-estul Franței și, în prezent, director al Institutului European pentru Muzici Evreiești de la Paris, este, între altele, un promotor și un exemplu printre personalitățile europene care se străduie să salveze de la distrugere, prin digitizare și punere online, arhivele și documentele istorice - în cazul său cele muzicale în primul rând; așa cum puțini o fac în România (și mă gândesc la directorul odinioară al Institutului CIMEC, Dan Matei) și, cred, mai nimeni astăzi în R.Moldova. În interviul amplu pe care ni l-a acordat pentru *Radio Europa Liberă*, i-am cerut dlui Hervé Roten să ne dea niște cifre concrete despre arhivele digitalizate, în posesia Institutului pe care îl conduce.

Hervé Roten: „[Institutul European de Muzici Evreiești](#) posedă

aproximativ 83 de mii de fișiere sonore/audio, pe toate suporturile - de la discuri de 78 la cele de 33 de turații, vechi benzi magnetice, casete, minidiscuri etc. - și în jur de 223 de mii de pagini de partituri, mii de fotografii, tot felul de documente de arhivă, corespondență, programe muzicale etc. care ilustrează adesea viața și cariera personalităților ce s-au ilustrat pe planul muzicii evreiești.”

Imagine din arhivele Institutului

Europa Liberă: Digitizarea fișierelor audio este însoțită și de o restaurare a lor? Și cât de mare este echipa care se ocupă de proiect în cadrul Institutului?

Hervé Roten: „Nu restaurăm profesional fișierele audio, doar le digitizăm cu o intervenție minimală, încercând să nu modificăm mult din sunetul original; excepție o constituie doar reeditările pentru un CD, când, firește, restaurăm și remasterizăm sursa originală.

Câți lucrăm la proiect? Echipa noastră este compusă din cinci persoane, plus 5-6 benevoli, oameni care vin să ne ajute o zi sau o jumătate de zi pe săptămână. Practic, trei persoane nu se ocupă decât de conservare, digitizare și punere online a documentelor Institutului, activitate ce reprezintă, aș estima, 90% din timpul și finanțele noastre; este o activitate de lungă durată, costisitoare; necesită loc/memorie pentru a stoca arhivele, aparate perfecționate pentru digitalizare, plus catalogarea lor și un serviciu informatic ce trebuie să țină pasul. Avem șansa de a fi sponsorizați de Fundația pentru Judaismul Francez, cea pentru Memoria Shoah-ului, Fundația Rothschild, Halphen și alte instituții ce ne oferă donații private.”

Europa Liberă: Între artiștii pe care i-ați readus în amintirea publicului prin edițiile Dvoastră de discuri, se află și o cântăreață originară din Chișinău, **Sarah Gorbevitch**, care a studiat canto la Iași în anii 1920, s-a căsătorit acolo și apoi s-a instalat la Paris. Unde a cântat întâi sub numele soțului, ca Sarah Goldstein, în anii '30, iar apoi sub pseudonimul Sarah Gorby.

Anunț al unui concert la Paris în 1936 (Foto: Bibliothèque National de France)

Între melodiile cîntate se aflau, în mod interesant, piese culese de celebrul folclorist român Constantin Brăiloiu și ale compozitorului - și el originar din România și prieten cu Brăiloiu - Léon Algazi. O întreagă istorie s-a putea povesti despre Wolf Speiser, născut la Odesa, și magazinul de muzică pe care l-a deschis la Paris, în jurul anului 1895, preluat de fiul său Leon, care, după al Doilea Război Mondial și-a creat propria companie de discuri...

Magazinul lui Wolf Leiser din Odesa la Paris în 1925

Hervé Roten: „Într-adevăr, am reeditat și publicat discurile de 78 de turații ale unei întregi companii ce se numea **ELESDISC**, inițialele lui Leon Speiser Disques, care avea, efectiv, un mic magazin de pe Rue de Rosiers, la Paris, unde vindea și producea discuri el însuși pentru cei care îl solicitau. Între 1948 și 1953, el a produs între 120 și 150 de discuri 78 de turații, în principal cîntăreți ca Sarah Gorby sau alții cîțiva care venerau adesea la Paris și cîntau în cabaretele idiș pariziene [George Streha, Leonid Utesov, Henri Gero, corul Piatnițki, Vladimir Slastșev etc.; V.E.]

Un disc din seria celor produse de Elesdisc cu Sarah Gorby

Fiindcă după război la Paris au existat cabarete, unde vorbitorii de idiș se regăseau pentru a asculta cîntece; se cînta și muzică țigănească sau rusă. Erau puncte de trecere, s-ar putea spune aproape obligatorii, pentru toți nostalgicii Europei de Est. Sarah Gorby cînta în asemenea cabarete și a înregistrat, și discuri sub această etichetă.

Sarah Gorby

Sarah Gorby se născuse la începutul secolului XX [în fapt în 1900; V.E.] la Chișinău, era dintr-o familie rusofonă, dar părinții ei erau originari din Polonia. La vârsta de 17 ani, ea a plecat la Iași, în România, pentru a studia muzica. Acolo s-a căsătorit și apoi s-a instalat la Paris, la cîțiva ani după ce, în 1920, trecuse prin Roma. În 1940 a avut buna idee, de a pleca împreună cu soțul ei în Haiti, pentru a scăpa persecuțiilor naziste. [După război a călătorit și înregistrat și în Statele Unite, unde [bibliotecile universitare](#) păstrează, între altele, un disc cu muzica din Basarabia; V.E.]

A revenit la Paris abia în 1949, cînd a înregistrat cîteva [titluri pentru compania ELESdisc](#).

Ulterior, pînă la moartea ei, avea să călătorească foarte mult, în America de Sud, în Italia, în Israel, dar Parisul a rămas punctul ei de refugiu, centrul de gravitate, pînă la sfîrșit.

stăpînea un număr incredibil de mare de limbi, iar dacă limba dominantă era mai curînd rusa și cea idiș, ea vorbea și cînta în franceză, bineînțeles în românește, italiana, spaniola, portugheza, germana, engleza; vorbea cel puțin zece limbi.”

Europa Liberă: Pe site-ul Institutului Dvoastră am văzut că figurează și o serie de concerte în care se produc muzicieni veniți și unii din ei stabiliți la Paris, ca Efim Ciornii și Susana Gherguș, care interpretează cîntece revoluționare sau populare de epocă sovietică, în idiș, sau Iurie Morar - prieten bun cu alte celebrități ca violoniștii Sarah Nemțeanu sau Gilles Apap - și formația bine cunoscută din care face parte [Sirba Octet](#).

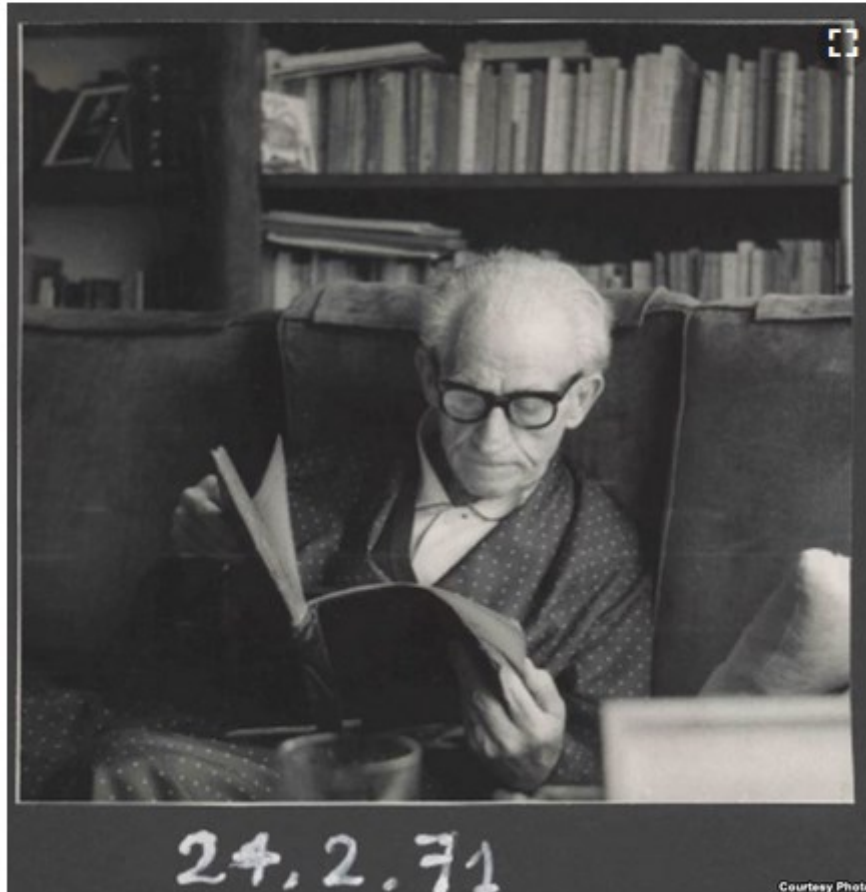
Herve Roten: „Nu noi organizăm aceste concerte. Avem însă pe site-ul Internet o agendă care informează despre toate concertele ce au loc la Paris și în Europa, în general, imediat ce sîntem informați de către artiști. Deci nu noi am organizat aceste concerte. În ce-l privește pe Efim Ciornii, trebuie amintit că la Paris există mai multe instituții care activează în domeniul prezervării limbii idiș și care organizează ele concerte. Așa sînt Medem Arbeter Ring, La Maison de la Culture Yiddish, Cercul Bernard Lazare. Același lucru se petrece și cu concertele formației Sirba Octet. Noi sîntem în principal un centru de documentare și de izvoare, de arhive, organizăm, de asemenea conferințe, cursuri, colocvii – iar parte a lor sînt filmate și pot fi vizionate pe site-ul nostru - și o gală anuală de concert, organizată în parteneriat cu alte instituții deoarece noi nu avem o sală proprie de concert.”

O cronică de concert și un interviu în „Ce soir”, 9 noiembrie 1937

Europa Liberă: Între colecțiile pe care le dețineți, de mare interes și pentru muzicologii români, se află cea a lui Léon Algazi. Ce ne puteți spune despre ea?

Herve Roten: „Colecția Léon Algazi o deținem de ani îndelungați. La moartea lui [în 1971; V.E.] fiul său Jacques a donat o parte din colecții Asociației Yuval, co-fondatoare a Institutului nostru. Ulterior, fiul lui Algazi ne-a donat alte arhive și astăzi avem șansa de a deține circa 400 de piese de arhivă; o mare parte a acestor documente vine de la Marea Sinagogă a Victoriei, cea mai importantă sinagogă de rit așkenaz din Franța, de aici de la Paris, care ne-a încredințat arhivele sale istorice. Aproape 30 de metri lineari de arhive muzicale, circa cinci mii de partituri, din perioada 1870 până astăzi.

Léon Algazi (Foto: prin curtoazia iemj.org)

Léon Algazi a fost ultimul director al Templelor consistoriale, cel mai înalt post din Franța, ocupându-se de tot ceea ce privea muzicile sinagogale. Din 1936, el a dirijat corul, a făcut aranjamente muzicale, a compus el însuși numeroase piese de muzică religioasă.”

Europa Liberă: Să spunem totuși cine a fost, altfel, Leon Algazi...

Hervé Roten: „O scurtă prezentare. Léon Algazi s-a născut la Iepurești, în România, în 1890, practic contemporan cu Constantin Brăiloiu. A făcut un sejur la Ierusalim, foarte tânăr, în 1905, a venit în Franța în 1908, a urmat studii la Seminarul israelit din Franța. Este vorba despre un „om-orchestră”: a devenit rabin și, în același timp a fost muzician, în timpul Războiului din 1914 s-a angajat ca voluntar, iar un an mai târziu a plecat la București pentru a fonda un ziar socialist de tențință umanistă [*Luptătorul. Ziar de dimineață*; V.E.], dovedind și calități literare, pe lângă angajamentele politice.

Léon Algazi la redacția ziarului „Luptătorul” (Foto: prin curtoazia iemj.org)

În 1922, pleca în Austria să studieze muzica cu Arnold Schönberg și, mai ales, Hans Eisler; la Viena devine dirijorul Orchestrei Teatrului Evreiesc, iar când acesta a dat faliment, s-a întors la Paris, în 1924. A urmat apoi studii aprofundate la Conservatorul Național din Paris, cu André Gedalge, Raoul Laparra, Charles Koechlin etc. Atunci și-a întâlnit și viitoarea soție, Tatiana Koganov și s-a apropiat și de Constantin Brăiloiu.

Bela Bartok & Constantin Brăiloiu cu soțiile la Budapesta în 1937

Posedăm în arhivă o scrisoare ce datează din 1944, epocă în care familia Algazi se refugiase în Elveția. Se refugiaseră anterior la Lyon, până în 1943, de unde, când situația sub ocupație a evreilor s-a înăsprit și mai mult, a reușit să treacă în Elveția. Brăiloiu [practic și el refugiat în Elveția; V.E.] îi cerea insistent vești, declarându-se deprimat de ce se întâmplă.

„Moyde Ani”, Sarah Gorby live în concert în 1966 în Franța

Numele lui Brăiloiu se regăsește în arhiva noastră, în relație cu numeroasele evenimente organizate de Algazi după război. Cei doi au păstrat un contact permanent.

După moartea lui Brăiloiu și decizia de publicare postumă a cărții lui [despre viața muzica din satul Drăguș; V.E.], Algazi joacă un rol determinant în apariția lucrării la Fundația Universitară Carol I.

Constantin Brăiloiu la Drăguș, în Făgăraș

În carte se precizează că manuscrisul a fost trimis spre publicare în 1957, că Brăiloiu a murit subit la 20 decembrie 1958, și că volumul a putut apare cu modificări editoriale făcute de «prieteni care au făcut corectura» Samuel Baud-Bovy la Geneva și Léon Algazi la Paris. Avem în arhivă nota dactilografiată a lui Algazi care răspunde pe această temă editorului.”

Atît astăzi despre Arhivele Institutului European de Muzici Evreiești și un alt vechi cîntec din repertoriul lăutarilor români înregistrat de Sarah Gorby la Paris.

Sarah Gorby - Băga Doamne Luna'h Nori

Victor Eskenasy

filipvictor@gmail.com

 ABONEAZĂ-TE